

עמק השבוע

גליון פה

שנה ב

פרשת חיי שרה תשפ"ז והיום שאהיה

עיונים וביאורים במהות הימים בשבוע הבא
מאת הרב ג'ר' ראובן מלך שווארץ שליט"א
מחבר סדרת הספרים גית ראובן, עמקי ראובן, מנחת ראובן ומעיינת ראובן

מקור בירושלמי לברכת החודש בשבת שלפני ר"ח

דיווע שצריך להתפלל מוסף פשיטא שיועד שהיום ר"ח, ויש מי שפירש דעל ידיעת המולד קאי ותמוה היכן הוזכר כאן מולד, אלא נראה דאמוסף שבת קאי.

בעיבורו של חדש וזה לא ידע דאיתא שם א"ר יוסה כגון אנא דמן יומי לא צלית מוספא מן דלא ידע אימת ירחא, דהמפרש פירש דאמוסף ראש חודש קאי, והוא תמוה דכיון

עיין במ"ב בסימן תי"ז ס"ק א' שהביא המנהג דברכת החודש בשבת שלפני ר"ח. עיין בערוך השלחן שם שהביא מקור למנהג זה מהירושלמי במס' סנהדרין פ"ה ה"ג על המשנה דזה ידע

שני צדדים בהטעם שמברכים החודש בשבת שלפני ר"ח

הירושלמי. (וראיתי שיש שרוצים לומר דאין סתירה בין הבבלי והירושלמי דלא הוצרכה הבבלי לומר שהוקבע ראש חודש בזמנו אלא רק לרב ספרא שמתרץ מאי דוחה לקדם דלפ"ז אי אפשר לומר שהטעם הוא כהרמב"ם דהא לצורך הודעה שהוא ר"ח אין קפידא בהקדמת שירו של ר"ח דאף כשיאחר ג"כ ידעו שומעי השיר שהיום ר"ח ולכן הוצרכה הגמ' לומר שהקדימו ר"ח כדי לפרסם שהוקבע ר"ח בזמנו דמחמת זה עבדינן הקדמה, אבל הרמב"ם שסובר להלכה שרק נאמר שיר של ר"ח שפיר יכול לומר דהיינו כדי לפרסם שהוא ר"ח). והנה מהו החילוק בזה בין ר"ח לשאר יו"ט. והנה לכא' החילוק בזמן המקדש הוא דלא ידעו מתי יקדשו את החודש ולכן הוצרכו לפרסם ראש חודש, משא"כ שאר יו"ט ידעו מתי יחול. [וחילוק עד"ז מוכח בדעת המחזור ויטרי, דהנה עיין במ"ב שכתב שמודיעים להעולם מתי יחול ראש חודש "ויזהרו בכל הלכות החודש". עכ"ל. ויל"ע מהו הכוונה שיזהרו בכל הלכות החודש, והנה עי' באו"ז הל' ר"ח סוף סי' תנ"ב שהכוונה לדיני ר"ח עצמו וכמו שביאר שם בהמשך דבריו שהם דיני התפילה ותענית בר"ח, אבל העירוני דמלשון המחזור ויטרי (סי' ק"צ) משמע שהכוונה גם להלכות המועדים שבאותו החודש. ולפי המחזור ויטרי משמע שהחילוק בין יו"ט לר"ח הוא דאין צורך לפרסם מתי הוא יו"ט כיון שכבר פרסמוהו ע"י הפרסום דר"ח. והיינו על דרך החילוק הנ"ל. אבל לכא' קשה על דרכים אלו, דהנה בזה"ז כמו

מודיעים מתי יחול ר"ח ולא שאר יו"ט משום שרק בר"ח יש האי ענין לפרסם שהוא ר"ח. [הנה עיין שם במס' סוכה שם (בדף נד ע"ב) דאיתא ראש חדש שחל להיות בשבת שיר של ראש חדש דוחה שיר של שבת ואי איתא לימא דשבת ולימא דראש חדש אמר רב ספרא מאי דוחה דוחה לקדם ואמאי תדיר ושאנינו תדיר קודם אמר רבי יוחנן לידע שהוקבע ראש חדש בזמנו והאי היכירא עבדינן הא היכירא אחריתא עבדינן דתנן חלבי תמיד של שחר ניתנין מחצי כבש ולמטה במזרח ושל מוספין ניתנין מחצי כבש ולמטה במערב ושל ראש חדש ניתנין תחת כרכוב המזבח ולמטה ואמר רבי יוחנן לידע שהוקבע ראש חדש בזמנו. הרי מבואר דדוקא עושים היכר כשר"ח הוקבע "בזמנו", ומשמע דאם ר"ח חל ביום ל"א אז לא עושים היכר. וא"כ קשה לומר דמנהגינו הוא מיוסד על הסוגיא בסוכה דהא מנהגינו הוא להכריז ר"ח פלוני חל ביום פלוני גם כשר"ח חל ביום ל"א. אלא דעיין בירושלמי סוכה פ"ה ה"ו דאיתא שירו של שבת ושירו של שראש חדש שירו של ראש חדש קודם א"ר יוסי שנייא דא"ר חייה בשם ר' יוחנן כדי לפרסמו ולהודיע שהוא ראש חודש. הרי דהירושלמי לא ביאר דבעינן לפרסמו דוקא כשהוא "בזמנו". ועי' גם ברמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"ו ה"י דאיתא וז"ל ראש חדש שחל להיות בשבת שירה של ראש חדש דוחה את שירה של שבת כדי לפרסם שהיום ראש חדש. עכ"ל. הרי דהרמב"ם פסק בזה כהירושלמי, וא"כ י"ל דמנהגינו מיוסד על

הנה עי' במ"ב שם דאיתא וז"ל ואין ברכת ר"ח כקידוש החודש שהיה מלפנים אלא שמודיעים להעולם מתי יחול ר"ח. עכ"ל. [ומקורו במג"א בשם היראים וכו"ה בעוד ראשונים]. הרי שיש שני צדדים מהו מהות המנהג לברך את החודש בשבת שלפני ר"ח, דאפשר שעושים כן דוגמת קידוש החודש, ואפשר שעושים כן כדי להודיע לעם מתי יחול ר"ח, והמ"ב כתב כצד שני דעושים כן כדי להודיע להעולם מתי יחול ר"ח. ויש כמה נידונים הנוגעים להני שני צדדים:

(א) למה עושים כן דוקא לפני ר"ח ולא לפני יו"ט

הנה בשלמא אם היינו עושים כן דוגמת קידוש החודש היה מובן למה עושים כן דוקא קודם ר"ח ולא קודם יו"ט, אבל לפי המ"ב דעושים כן כדי להודיע מתי יחול ר"ח, למה רק עושים כן לפני ר"ח ולא לפני יו"ט. והנה היה אפשר לומר שיש ענין מיוחד בר"ח להודיע מתי חל ר"ח, יותר מבימים טובים, דעי' במס' סוכה פ' החליל דהשיר של ר"ח דוחה שאר שירים כדי לפרסם שהוא ר"ח, ועיי"ש שבר"ח האברים היו במקום מיוחד על כבש המזבח כדי לפרסם שהוא ר"ח. ועי' בשו"ע או"ח סי' תכ"א שיש מפרשים שזהו הטעם דקוראים פסוקי מוסף ר"ח אחר פרשת התמיד. הרי שיש יסוד דבעינן לפרסם מתי חל ר"ח. ודוקא בר"ח עושים כל הני דברים ולא בשאר יו"ט. ועד"ז י"ל דרק

שיודעים מתי יחול יו"ט גם יודעים מתי יחול ר"ח ולמה צריכים להודיע מתי יחול ר"ח בזה"ז. ועוד הרי גם בזמן המקדש בהרבה מקומות לא ידעו מתי יחול שאר ימים טובים, ואפ"ה לא מצינו שהכריזו בשבת לפני יו"ט מתי יחול היו"ט.

אלא אפשר שיש לחלק בין ר"ח ליו"ט באופ"א, דעי' הכא במ"ב שכתב דלפני ר"ח תשרי לא מברכים החודש, והביא רמז לזה מדכתיב "בכסה ליום חגיגו", ועי' בשער הציון ס"ק ב' דאיתא וז"ל ועיקר הטעם הוא דכיון דר"ח תשרי הוא יו"ט של ר"ה למותר להזכיר זאת מקודם ופשוט. עכ"ל. הרי מבואר בשער הציון דאין צורך להודיע מתי יחול יו"ט משום שכולם מדברים ע"ז וזהו דבר מפורסם. וא"כ יש לחלק כך גם בזמן המקדש, דאין צורך לפרסם מתי יהא יו"ט משום שזהו דבר מפורסם. וצ"ע בזה.

והנה עיין בסוף סימן תקנ"ג דאיתא וז"ל בשבת קודם לצום מכריז שליח צבור הצום, חוץ מט' באב וצום כפור וצום פורים וסימנך אכ"ף עליו פיהו (ומנהג האשכנזים שלא להכריז שום אחד מהם). עכ"ל. הרי שיש הכרזה גם בשבת לפני התעניות וחזינן דלא הוי דין מיוחד בר"ח. אבל עיי"ש בביאור הגר"א דאיתא וז"ל בשבת כו' כיון דברצו תליא ואינן קבועין וכמש"ל סימן תקס"ב סי"ב אבל תענית אסתר קבוע הוא כמ"ש הרמב"ם דברי צומות וזעקתם וכן כתב הראב"ד, ומנהג (האשכנזים) כו' דכבר קבלו עליהם. עכ"ל. הרי לפי הגר"א האי הכרזה אינה שייכת כלל לברכת החודש, דאין האי הכרזה כדי להודיע להעולם מתי יחול התענית אלא האי הכרזה היא קבלת התענית ציבור.

(ב') האם עדיף לברך בבוקר בלי

ספר תורה או במנחה עם ספר תורה

הנה המ"ב לא הזכיר המנהג לאחוז ס"ת בשעת ברכת החודש, אבל אחרונים אחרים הזכירו האי מנהג וסוברים שהוא מנהג גמור. [העירוני דבס' אשי ישראל פל"ט הערה י"ד כתוב בשם הגר"ח ק"ז צ"ל דאף אם הס"ת נצרך למנין אחר כדי לקרוא בו ויש בזה טירחא דציבורא להמתין עד שסיימו הציבור את ברכת החודש אפ"ה אין לבטל משום כך את המנהג להחזיק ס"ת בשעת ברכת החודש.] עי' במחצה"ש בסי' צ"ו ובאג"מ או"ח ח"א סי' קמ"ב שביארו הטעם שאוחזים הס"ת. (ואפשר דנפק"מ בין הטעמים אם יש לאחוז הס"ת בשעת התחינות או רק בשעה שאומרים ר"ח פלוני יהיה ביום פלוני, וצ"ע בזה.)

והנה ראיתי מביאים מספר מקור חיים (סי' רפ"ד ס"ז) דאם שכחו לומר ברכת החודש וכבר החזירו את ספר התורה דאין לחזור ולהוציאו אלא יברכו את ברכת החודש בלא ס"ת, והוסיף שבאופן זה עדיף לומר את ברכת החודש בתפילת מנחה אחרי קריאת לפני

החזרת ספר התורה למקומה. ע"כ. ולענ"ד אפשר דהוסיפה זו תלויה בב' צדדים הנ"ל, דלפי המ"ב דעיקר הטעם דמברכים החודש בשבת שלפני ר"ח הוא כדי להודיע להעולם מתי יחול ר"ח, א"כ לכא' עדיף לעשותו בבקר בלי ס"ת מלעשותו במנחה עם ס"ת, דלכא' האסיפה היא יותר גדולה בבקר במנחה, ואם מברכים החודש בבקר יש אפשרות להודיע ליותר אנשים מתי יחול ר"ח, והרי הודעה זו היא עיקר הטעם דמברכים החודש בשבת. אבל לפי איך צד דמברכים החודש דוגמת קידוש החודש אז אפשר ד"ל כהמקור חיים דעדיף לעשותו במנחה עם ס"ת. וצ"ע בזה.

[עיין בספר ימי חנוכה למו"ר הגר"ד כהן שליט"א (מאמר כ"ג) שביאר (ע"פ הרבה מקורות כמבואר שם, ואכמ"ל בזה), דהכח של כלל ישראל לשלוט על סדר הטבע ולקדש חדשים ולעבר שנים הוא רק ע"י התורה, עיי"ש במה שביאר בענין ברית הקשת, וי"ל דלכן בשעה שמזכירים קביעות ראש חודש אוחזים הס"ת להראות שמכח ס"ת זה הוא שר"ח פלוני יהיה ביום פלוני. עיין.]

(ג') הא דגם העולם אומרים ר"ח

פלוני יהיה ביום פלוני

הנה לפי הצד דהטעם לברכת החודש הוא כדי להודיע להעולם מתי יחול ר"ח לכא' אינו מובן כלל מנהגו דאחרי שהש"ץ מכריז מתי יחול ר"ח שהעולם חוזרים ואומרים מתי יחול ר"ח. וצ"ע ג.

אבל אם הטעם הוא משום דוגמת קידוש החודש א"כ הוא מובן מאד, דעי' במס' ר"ה דף כד ע"א דאיתא ראש בית דין אומר מקודש וכל העם עונים אחריו מקודש מקודש. וא"כ י"ל דגם אנו עושים דוגמא לקידוש החודש דהש"ץ הוא במקום הראש בית דין והוא פותח ואומר מתי יחול ר"ח, ואח"כ כל העם אומרים מתי יחול ר"ח במקום הא דכל העם היו עונים מקודש מקודש. וא"ש למאד.

ולפי המ"ב לכא' צ"ל דהנה עי' שם דהמ"ב כתב וז"ל ואין ברכת ר"ח כקידוש החודש שהיה מלפנים אלא שמודיעים להעולם מתי יחול ר"ח ויזהרו בכל הלכות החודש ומ"מ נהגו לעמוד בשעת אמירת ר"ח פלוני ביום פלוני דוגמת קידוש החודש שהיה מעומד. עכ"ל. [ומקורו במג"א.] הרי מבואר דאף דעיקר מהות המנהג הוא להודיע מתי יחול ר"ח, ממילא עומדים בשעת ההודעה דוגמת קידוש החודש. א"כ עד"ז י"ל דאף דהעיקר הוא כדי להודיע מתי יחול ר"ח, ממילא גם העולם אומרים ר"ח פלוני יהיה ביום פלוני דוגמת קידוש החודש דהעם אמרו מקודש. הנה עצם הדבר שכתבנו דאמירת העולם "ר"ח פלוני יהיה ביום פלוני" הוא במקום אמירת העם מקודש מקודש, א"ש, דהא ראינו דהמ"ב כתב דאומרים ברכת החודש מעומד

דוגמת קידוש החודש ומקורו מהמג"א, והנה הגרעק"א הקשה על המג"א דאיפה מצינו קידוש החודש מעומד ולהיפך ברפ"ג דמס' ר"ה משמע דקידוש החודש היה מיושב. ועי' בשו"ת אג"מ או"ח ח"א סי' קמ"ב שביאר דעת המג"א וז"ל והנכון לע"ד שהרי מפורש בר"ה דף כ"ד שמתחלה אומר ראש הב"ד מקודש ואח"כ עונים גם כל העם מקודש מקודש ובודאי העם שנמצא שם במקום מושב הב"ד לא ישבו אלא עמדו ורמז לזה בחליצה שג"כ איכא עוד עם שם לבד הב"ד ואיכא מצוה עליהו לומר חלוץ הנעל איתא הלשון ביבמות דף ק"ו ר' יהודה אומר מצוה על כל העומדים שם לומר חלוץ הנעל משמע דשאר העם שנמצאו בישיבת הב"ד הם עומדים וכ"ש שהעם שנמצאו בישיבת ב"ד דקדוש החדש שהם סמוכין שלא ישבו אלא היו עומדים שם והיה הדין שיאמרו אחר אמירת הב"ד מקודש מקודש כדילפינן מקראי, ומשמע לענ"ד שעיקר המצוה היא בעניית העם דאמירת ראש הב"ד הוא פסק הדין שפסקו אחר חקירתם את העדים שהחודש מקודש וזה הוא לעיכובא אף שכבר הדבר ברור משום שצריך שיהי' ע"פ פסק דין של הב"ד כמפורש בריש ראוהו ב"ד נחקרו העדים ולא הספיקו לומר מקודש עד שחשיכה הר"ז מעובר, אבל אחר שפסקו הב"ד מצוה על העם לקדשה באמירת תרי זימני מקודש מקודש כדילפינן מקרא אשר תקראו אותם ומקרא דהם יאמרו מועדי, ולכן באמירת ראש הב"ד שהוא לפסוק הדין תנן שאומר רק פעם אחת מקודש וכו' משום שאמירתו הוא רק לפס"ד ועניית העם היא המצוה דקידוש ועי"ז נאמר שיאמרו ב' פעמים מקודש מקודש ומצוה זו היא למצוה ולא לעכובא וכו' והנה הדוגמא לנו הוא רק מאמירת העם שהפס"ד כבר היה בב"ד האחרון של ר' הלל וזה היה מעומד משום שהעם עמדו וזה שבר"פ ראוהו ב"ד משמע דהיה בישיבה הוא על אמירת ראש הב"ד שזהו ככל פס"ד שצריך לאומרו בישיבה וכו' אבל עניית העם שהיה בתרי זימני היה בעמידה וגם כיון שהוא מצוה לקדש היה זה ככל מעשה מצוה שצריך לכתחלה לעשותה מעומד כהלל לולב ושופר ולכן אנו שמברכין החדש הוא דוגמא להעם צריכים לומר מעומד, ואולי גם הב"ד לא גריעי מהעם למצות הקדוש וענו גם הם עם העם אחר אמירה הראשונה לפס"ד תרי זימני מקודש למצות קידוש ועמדו אז כבעשיית כל מצוה. עכ"ד.

הרי להדיא בדברי הגרמ"פ ז"ל דאמירת ר"ח פלוני יהיה ביום פלוני הוא במקום מה שהעם היו עונים מקודש מקודש. (בעיקר קשיית הגרעק"א יש סוברים דאפילו אמירת מקודש ע"י הראב"ד היה בעמידה, עי' בדעת תורה סי' תי"ז ובס' משנת יעב"ץ הל' ר"ח סימן א' במה שביאר דבריו.)

[הנה מה שהקשינו על המ"ב דלפי דבריו אין טעם שהעם אומרים ר"ח פלוני יהיה ביום פלוני יש לציין בזה דראיתי בשבולי הלפט (שבולת ק"ע) דאיתא וז"ל מה שנהגו בליל הכנסת ראש חודש בתפילת ערבית קודם תפלת לחש שהחזן מכריז ראש חודש והציבור עונין לששון ולשמחה לא משום קידוש החודש נהגו כך שהרי אין קידוש החודש אלא ביום אלא כדי שיהא אדם זכור להתפלל יעלה ויבא ועוד מפני הנשים להיות זריזות להפסיק מלאכתן. עכ"ל. הרי דס"ל דעושים דבר זה לפני מעריב להודעה בעלמא ואפ"ה מבואר דהעם היו עונים לששון ולשמחה. וצ"ע.]

(ד') המנהג להכריז המולד

הנה המנהג הוא דקודם שמכריזים באיזה יום יחול ר"ח דמכריזים את המולד. והנה לפי הצד דהטעם לברכת החודש הוא כדי להודיע להעולם מתי יחול ר"ח לכא"ו אינו מובן כלל למה מכריזים המולד (וא"ש שהמ"ב לא הזכיר זה) אבל אם הטעם הוא משום דוגמת קידוש החודש א"כ הוא מובן מאד דזהו דוגמת קידוש החודש דידועים מתי הוא המולד ועפ"י מאספים לקדש החודש, וכמו שכתב הרמב"ם בפ"א מהל' קידוש החודש ה"ו וז"ל בית דין מחשבים בחשבונות כדרך שמחשבים האצטגנינים שיוודעין מקומות הכוכבים ומהלכם וחוקרים ומקדקים עד שידעו אם אפשר שיראה הירח בזמנו שהוא ליל שלשים או אי אפשר אם ידעו שאפשר שיראה יושבין ומצפין לעדים כל היום כולו שהוא יום שלשים אם באו עדים ודרשו וחקרום כהלכה ונאמנו דבריהם מקדשין אותו. עכ"ל.

שו"ר בערוך השלחן סי' תי"ז שביאר דין קידוש החודש בזמן שקידשו ע"פ הראי', וז"ל ולזכרון זה אנו עומדים ומברכים את החודש ר"ח פלוני ביום פלוני וכו' ולכן מנהגינו לעמוד בעת שמברכין החודש דוגמת קידוש החודש שהיה מעומד ונראה דלכן המנהג לידע המולד בעת שמברכין החודש דהב"ד כשקידשו פשיטא שבלא ידיעת המולד לא היו מקדשין. עכ"ל.

ולפי המ"ב לכא"ו גם בזה צ"ל דאף דעיקר מהות המנהג הוא להודיע מתי יחול ר"ח, ממילא גם מכריזים המולד דומיא דמה שכתבנו דממילא העולם אומרים ר"ח פלוני יהיה ביום פלוני דוגמת קידוש החודש דהעם אמרו מקודש.

(ה') "שבת מברכים"

הנה בשעת ההכרזה מתי יחול ר"ח אנו אומרים תחניות ובקשות על החודש הבא ועל הגאולה. והנה בשלמא אם הטעם למנהג ברכת החודש הוא דוגמת קידוש החודש א"כ מובן למה יש ענין דברכות ותחניות, דאפשר גם בקידוש החודש ממש היה ברכות

ותחניות, עיי' במס' סופרים פי"ט הלכה ט' והלכה י'. ועיי' בסידור ריעב"ץ מה שכתב בזה. [והנה עיי' במס' סופרים שם דבהלכה ט' הוזכרו ב' ברכות חוץ מבפ"ג, וא' מהם מיירי בגאולה, ואפשר דבהלכה י' הוזכר עוד ברכה, עיי"ש. ואפשר דעפ"י סידור בברכת החודש ג' תחניות, יהי רצון וכו' מי שעשה ניסים וכו' ויחדשהו וכו', וא' מהם דהיינו מי שעשה ניסים וכו' מיירי בהגאולה.] (הנה לפי צד זה דהתחניות הם דוגמת התחניות שאמרו בשעת קידוש החודש אפשר דמיושב תמיהת הערוך השלחן בסי' תי"ז וז"ל מה שאומרים יהיה רצון מקודם תמיהני היאך מותר להתפלל בשבת תפלה חדשה מה שאינה בטופס ברכות אלא תפלה בפנ"ע ומבקשים על פרנסה ושאר צרכים ואין מותר בשבת וכו' מי התיר לנו לקבוע תפלה חדשה בשבת ואי אישר חילי אבטלינה אף קשה לשנות המנהג וצ"ע.ג. עכ"ל. די"ל דכיון דעושים התחניות דוגמת התחניות שעשו בקידוש החודש דלית בזה איסור. עיי'). אבל אם הטעם למנהג ברכת החודש הוא להודיע מתי יחול ר"ח למה יש בזה ברכות ותחניות.

אלא דראינו לעיל דהמ"ב כתב וז"ל ואין ברכת ר"ח כקידוש החודש שהיה מלפנים אלא שמודיעים להעולם מתי יחול ר"ח וזיהרו בכל הלכות החודש ומ"מ נהגו לעמוד בשעת אמירת ר"ח פלוני ביום פלוני דוגמת קידוש החודש שהיה מעומד. עכ"ל. הרי מבואר כנ"ל דאף דאין עיקר הטעם משום דוגמת קידוש החודש אפ"ה מאחר שאומרים ר"ח פלוני יהיה ביום פלוני כדי להודיע ממילא עומדים דוגמת קידוש החודש. וא"כ עד"י י"ל דאף דאין עיקר הטעם משום דוגמת קידוש החודש אפ"ה מאחר שאומרים ר"ח פלוני יהיה ביום פלוני כדי להודיע, ממילא מברכים הברכות והתחניות דוגמת קידוש החודש.

אלא דהנה לפי ב' הצדדים הנ"ל יש להעיר בזה, דהנה לפי הני ב' צדדים העיקר הוא מה שאומרים ר"ח פלוני יהיה ביום פלוני, והברכות והתחניות אינם עיקר. ויש להעיר דהרי המ"ב בעצמו כתב וז"ל מנהג קדמונינו **לברך את החודש** בשבת שלפני ראש חודש. עכ"ל. הרי דהאי מנהג נקרא בשם "לברך את החודש". ומשמע מזה דהעיקר הוא מה שמברכים את החודש שיהא חודש של חיים ושלוה וכל הדברים שמתפללים עליהם. ועיי' גם ברמ"א באו"ח סוף סי' רפ"ד שכתב וז"ל וג"כ נוהגין לומר אב הרחמים ובכל יום שא"א בו צו"צ אין אומרים אותו וכן כשיש חתונה או מילה ויש מקומות שא"א אותו **כשמברכין החדש**. עכ"ל.

והנה למעשה המנהג הוא לקרוא להאי שבת בשם "שבת מברכים", ושוב משמע דהעיקר הוא מה שמברכים את החודש שיהא חודש טוב, ולכא"ו זהו דלא כב' הצדדים הנ"ל לכאורה בביאור הטעם דברכת החודש.

[שו"ר בס' בני יששכר מאמרי ר"ח (מאמר א' י"א) שגם הוא כתב שיש ענין מיוחד בשבת שלפני ר"ח שקשור לר"ח ואינה הודעה בעלמא וז"ל נוהגין בכל תפוצות הגולה שמברכין את החדש הבא לטובה בשבת שלפניו (והוא במקום קידוש החדש), **וטעמא בעי למה דוקא בשבת**, (הגם דעל פי פשוטו יש בנותן טעם דבימות החול העם טרודין בגולה על המחיה ועל הכלכלה ואין מתקבצין כל כך לבית הכנסת ולבית המדרש ובפרט בני הכפרים משא"כ בשבת זמן קהילה אז מודיעין מתי יחול החדש ואגב מברכין אותו שיחול לטובה ולחיים, אעפ"י כ' עדיין צריכין אנו למוודעי ולא דבר ריק הוא), ונ"ל דידוע הוא די"ב חדשי השנה המה נגד י"ב צירופי הוי"ה, בכל חדש מאיר צירוף אחר, ובתפלה צריך לכון בכל חדש הצירוף המיוחד לו (ולפעמים פועלים להפוך הצירופים מדין לרחמים כמו שכתבתי לעיל אות ד'), ובזה פירשנו מה שאמרו וז"ל (מדרש תהלים צא) מפני מה ישראל מתפללין ואינם נענים מפני שאינם יודעים להתפלל בשם שנאמר אשגבהו כי ידע שמי יקראני ואענהו (תהלים צא ח), ע"כ דבריהם, והדבר הוא לתימא מי הוא מישראל שאינו יודע את השם הנכתב והנקרא, ופירשנו שאינו יודע הצירוף השייך לכל חדש בזמן התפלה שהוא מתפלל, הבן הדבר. ועל כן נקראו הירחים חד"ש בגימ' י"ב צירופי הוי"ה, והנה שבת נקרא בזהר (ח"ב ר"ה ע"א) יומא דנשמתא, דהוא נשמת הזמן וכל חדשי השנה המה אצלו כגוף לגבי הנשמה, וזהו שאמרו וז"ל (ב"ר פ"י ט') ויכל אלקים ביום השביעי מלאכתו וכו' ביום הששי מיבעיא ליה, אלא מה היה העולם חסר מנוחה, באת שבת באת מנוחה, ואנחנו לא נדע הרי מנוחה אינה בריאה רק העדר עשיה, אבל תדע, שהעבודות והשעבוד מצד החומר שהוא גופני (כמו שאמרו על עבדים עם הדומה לחמור הוא החומר), והמנוחה והחירות הוא מופעולת הצורה היא הנשמה, על כן כל הנבראים שנבראו בששת ימי המעשה וששת ימי המעשה בכלל (כי הזמן הוא נברא ג"כ כדכתיב כי ששת ימים עשה וכו' ולא כתיב בששת הנה היו כגוף בלא נשמה קודם בריאת השבת עד שנברא יום השבת הוא המנוחה היינו נשמת כל הזמן והנבראים, על כן שבת נקרא יומא דנשמתא נשמת כל הזמן, הנה לפי"ז על כרחך בשבת מאירין כל הי"ב צירופי הוי"ה שבכל חדשי השנה, על כן בהתקדש היום מקדשין על כו"ס י"ן (בגימטריא ששה צירופי הוי"ה), ועל לחם משנה, ב' פעמים לח"ם (ג"כ בגימטריא ששה צירופי הוי"ה) הרי י"ב צירופי הוי"ה, **ומעתה תמצא טוב טעם ודעת למנהג ישראל תורה שמברכין את כל חדש בחדשו ביום השבת** להאיר בו הצירוף המגיע לו, הבן הדבר. עכ"ל. והדברים הם למעלה מהשגתי.]

בענין הצד דעל ידי אמירת "ראש חודש פלוני וכו'"

מקיימים קביעות החודש

הקהל בעצמו לקדש חדשיו וקדושו בלא ספק קידוש הוא דלא גרע כח המשלח מכח שלוחיו וכשעומדין כל ישראל ביום ר"ח ואומרים בציבור היום ר"ח פלוני זהו קידוש החודש גמור, ומצות הראי' וקבלת העדים איננה תנאי המצות קידוש החודש אלא מצוה בפנ"ע ואינה נוהגת אלא בזמן הסמיכה אבל עיקר הקדוש חל על ידי הסכמת ב"ד או כל ישראל שהיום ר"ח ע"פ חשבונם וכו'. עכ"ל. [העירוני דלפ"ז נמצא דבזה"ז קידוש החודש נתקיים ע"י כל עדת בני ישראל וא"כ א"ש מנהגינו לומר "חברים כל ישראל" בברכת החודש דזה משתף ציבור זה עם כל עדת בני ישראל דלא דלכא' לא משמע כן מהא דמזכירים חברים כל ישראל באמצע בקשה על הגאולה ולא כחלק מאמירת ראש חודש פלוני יהיה ביום פלוני. ואפשר דיש ליישב, דאנו אומרים מי שעשה ניסים וכו' כדי לבקש שנחזור למצב של הגאולה שיש לנו סנהדרין המקדשים את החודש ואח"כ אומרים חברים כל ישראל כדי להסביר דלמעשה עכשו שאין אנו גאולים יש לנו הכח לקדש החודש ע"י חברים כל ישראל. ועפ"ז מובן למה דוקא הכא אומרים חברים כל ישראל ולא בשאר בקשות ותפילות השייכות לגאולה. אבל אפשר דזהו דוחק. ע"י.]

הרי שהתיקון תפילה סובר שיש בזה קיום קידוש החודש. אלא דיל"ע מהו ההכרח בזה מדברי רב עמרם גאון, הא להיפך י"ל דכיון דרב עמרם גאון סובר דההכרח היא ביום ראש חודש עצמו לכן הוא יכול לסבור דאינו אלא זכר בעלמא שעושים זכר לקידוש החודש, ולא יקשה עליו קושיית השבלי הלכת הנ"ל דאי אפשר לעשות זכר לפני זמנו. וצ"ע.

הנה עכ"פ לכאורה דברי התיקון תפילה היינו דוקא אליבא דר' עמרם דס"ל דמכריזים ר"ח פלוני ביום ר"ח עצמו, אבל לפי מנהגינו לכא' אי אפשר לומר כן דהא מכריזים ר"ח פלוני יהיה ביום פלוני בשבת שלפני ר"ח ואי אפשר לקדש החודש קודם זמנו וכו"ל, וא"כ לא מצינו בדברי התיקון תפילה שיטה דלדין ברכת החודש היו כקידוש החודש ממש.

אבל ע"י באוצה"ת בברכת החודש בתיקון התפילה דאיתא וז"ל בסידור רב עמרם גאון דף לג ע"א מסודרת הכרזת החודש ביום ראש החודש עצמו וז"ל גולל ס"ת ואומר יהי רצון וכו' לכונו וכו' שנשמע וכו' מי שעשה ניסים וכו' ר"ח פלוני וכו', ותמה ע"ז המלבה"ד הרב ר' נחמן נתן קורניל ונראה לי שרב עמרם ז"ל סובר לקיים בזה מצות קידוש החודש גמור על פי הדין ולהסיר מעלינו ק' הראשונים ז"ל מנין לנו מועדות בזה"ז אחרי ביטול הסמיכה הא קי"ל ב"ב כפא ע"א מועדי ד' צריכין קידוש ב"ד, עד שהרמב"ן ז"ל בספר המצות מצוה קנ"ג ועמו וכו' הוכרחו לחדש דבר חדש שר' הלל בנו של ר' יהודה נשיאה שחי בזמן ביטול הסמיכה תקן חשבון העבור הוא קדוש חדשים ועבור שנים הראויות להתעבר לפי מנינו שהוא ע"ה ראה שיתבטלו המועדות מפני הפסד הסמיכה כמו שנתבטלו דיני קנסות וכל דבר הצריך מומחין ועמד ותקן החשבון הזה וקדש ועבר בו חדשים ושנים עד שיבנה ביהמ"ק וכו', אבל פלא גדול מאד שלא נזכר בשום מקום בשני התלמודים שר' הלל תקן לישראל תקנה נכבדה כזאת שהיא ראש פנת דתנו, ועוד קשה טובא איך יתכן לקדש חדשים שלא באו עדיין לעולם הא תינה עבור שנים דבחושבנא תליא כדאמרין בר"ה ז' ע"ב וכו' אבל קביעות החדשים דתליא בקידוש ב"ד איך יתכן לקדש למפרע, אבל רב עמרם גאון ז"ל סובר בזה סברא אחרת, הוא סבר לה כר' יאשי' במכילתא דהחודש הזה לכם, מנין אתה אומר שאין מעברין את השנה אלא בב"ד הגדול שבירושלים ת"ל ראשון הוא לכם דברו אל כל עדת בני ישראל ופירש הרמב"ן בסה"מ שם שהיה להם רשות מכל ישראל והסכמה של כולם וכו' כלומר דברו אל כל עדת בני ישראל שיתנו לכם רשות לקדש חדשים ולעבר שנים וכו' ומצינו למדין שהמצוה הזאת מוטלת על כל עדת ישראל וב"ד סמוכין שליחותיה קעבדי ומאחר שהב"ד הם רק שלוחי הקהל להוציאם ידי חובתם א"כ כל זמן שיש ב"ד בעולם מצוה על הקהל לעשותם שלוחין לקדש בשבילם את החדשים אבל בזה"ז שאין ב"ד כלל חזרה המצוה להמשלח ומחויב

הבאנו שני צדדים למה עושים "ברכת החודש" בשבת שלפני ר"ח, דהמ"ב סובר דעושים כן כדי להודיע לעם מתי יחול ר"ח, והערור השלחן סובר דעושים כן דוגמת קידוש החודש. הנה יל"ע מהו ביאור הצד דברכת החודש היא דוגמת קידוש החודש [וראינו לעיל שמכמה מהמנהגים שנוהגים בברכת החודש לכא' משמע דסבירא לן כצד זה, וצ"ע], האם הכוונה היא דהוי זכר בעלמא לקידוש החודש שהיו עושים בזמן הקדום, או האם הכוונה היא שיש איזה קיום דקידוש החודש ע"י ברכת החודש.

והנה עיי' בשבלי הלכת (שבולת ק"ע) דאיתא וז"ל וכן מה שמכריזין אותו בשבת שלפני ר"ח אינו זכר לקידוש החודש שהרי אין מקדשין ר"ח אלא בזמנו אלא להשמיע לעם שבבית הכנסת יום קביעת החודש כדי שיוודע לכל אדם לפי שבימות החול פעמים בני אדם טרודין במלאכתן ואין באין לבהכנ"ס והדבר משתקע בנייהו. עכ"ל. הרי דהקשה על הצד דהוי דוגמת קידוש החודש ד"אין מקדשין ראש חודש אלא בזמנו".

והנה אם הוי זכר בעלמא יל"ע מהו קושייתו, למה אי אפשר לעשות הזכר בעלמא בשבת שלפניו, אלא לכא' משמע שלצד זה יש בזה איזה קיום קידוש החודש בזה"ז.

אבל לכא' זה אינו, דהא בלשון השבולי הלכת איתא להדיא כנ"ל "אינו זכר לקידוש החודש שהרי וכו'", הרי שקרא לצד זה בשם "זכר לקידוש החודש". אבל א"כ צ"ב מהו קושייתו מהא דאין מקדשין ר"ח אלא בזמנו. וצ"ל דס"ל דלא שייך לעשות זכר לקידוש החודש אלא בזמנו, דזהו כל החפצא דקידוש החודש דמקדשים החודש בזמנו, ולפני ר"ח לא שייך קידוש החודש ולכן לא שייך לעשות זכר לקידוש החודש לפני זמנו.

ועיין בערוך השלחן בס"י תי"ז שביאר דין קידוש החודש בזמן שהיה ב"ד הגדול והמשיך וז"ל ולזכרו זה אנו עומדים ומברכים את החודש ר"ח פלוני ביום פלוני ועיקר סמיכתנו על חשבונם של הלל הנשיא. עכ"ל. הרי דס"ל למעשה דהוי זכר לקידוש החודש.

אות לחופות
עימוד שופרן טקסט ליצירה
05276-74041 | oti74041@gmail.com

הכחא מרומא ויחיון ספרים
י. בלוי
עד הבית

החלוקה הגדולה של ספרי המחבר

בתי כנסת, מדרש, כוללים וישיבות, ואוצר הספרים
זכאים לקבל ספרים בחינם, וללא עלות משלוח
המלאי מוגבל! הזריז נשכר!

לפרטים ניתן לפנות למוקד ההזמנות של י. בלוי
bloy.co.il • 054-856-40-33 • bloyseforim@gmail.com
כמו"כ ניתן לרכוש את הספרים בתשלום סמלי

לפניות, הארות, ולהרשמה לקבלת הגיליון מידי שבוע במייל

ניתן לפנות בכתובת: emekhashavua@gmail.com
או להשאיר הודעה במספר: 516-581-3597 (001)-
או בפקס: 1532-5326259
לתרומות והנצחות אפשר לפנות להנ"ל